

「СОЁЛЫН ӨВИЙН ҮНДЭСНИЙ ТӨВ」
ТБАГУТУ

ХӨВСГӨЛ АЙМГИЙН ЗАСАГ ДАРГА

АЗДТГ-ын, Мөрөн сум, Хөвсгөл аймаг, 67120

Утас: 70383303, Факс:

Цахим шуудан: huvsgulzdtg@khs.gov.mn

Цахим хуудас: <https://khovsgol.gov.mn/>

2025.12.23 № 1/2731

танай _____-ны № _____-т

「Шагналын материал хүргүүлэх
тухай」

Монгол улсын “Соёлын тэргүүний ажилтан” Охин овогтой Лхагваажий нь Хоолойн лимбийг ур чадварын өндөр түвшинд эзэмшсэн ба өөрийн авьяас билгийг хойч үедээ сургах, өвлүүлэх чиглэлээр идэвх санаачилгатай ажилладаг манай тэргүүний ахмад ардын авьяастан юм.

Соёлын биет бус өвийг хадгалж хамгаалах, сурталчлах, түгээн дэлгэрүүлэхэд үнэтэй хувь нэмэр оруулсныг нь үнэлж Соёлын биет бус өвийг үндэсний болон дэлхийн хэмжээнд сурталчлан алдаршуулах, түгээн дэлгэрүүлэхэд онцгой хувь нэмэр оруулсан өвлөн уламжлагчийн шагналд нэр дэвшүүлэн холбогдох материалыг хүргүүлж байна.

Хөвсгөл аймгийн засаг даргын тамгын газар

Засаг дарга

Лааган Төмөрбаатар

2025-12-24 09:31:22

**СОЁЛЫН БИЕТ БУС ӨВИЙГ ҮНДЭСНИЙ БОЛОН ДЭЛХИЙН ХЭМЖЭЭНД
СУРТАЛЧЛАН ТАНИУЛСАН ӨВЛӨН УЛАМЖЛАГЧ НОМИНАЦИД НЭР ДЭВШИГЧ**

1. Овог: **Охин**
2. Нэр: **Лхагваажий**
3. Төрсөн огноо: **1945 оны 03 дугаар сарын 08**
4. Хүйс: **Эмэгтэй**
5. Төрсөн аймаг, сум, хот: **Хөвсгөл аймаг Баянзүрх**
6. Одоогийн харьяалал: **Мөрөн сум 2 дугаар баг**
7. Нийгмийн байдал: **Малчин**
8. Регистрийн дугаар: **РЭ45030808**
9. Боловсрол: **Бүрэн бус дунд**
10. Ажилладаг салбар: **Соёл, урлаг**
11. Мэргэжил: **Малчин**

О. Лхагваажий нь Монголын ардын урлаг, ялангуяа ардын бүжиг, хэл хуур, хоолойн лимбэ зэрэг биет бус өвийн ховор төрлүүдийг насан туршдаа эзэмшин хөгжүүлж, түгээн дэлгэрүүлсэн, үр бүтээлтэй уран бүтээлч, өвлөн уламжлагч юм. Тэрбээр Баянзүрх сумын бага сургуульд суралцаж байхдаа урлагийн авьяас нь тодорч, 1961 оны 10 дугаар сарын 14-нд 16 настайдаа аймгийн Соёлын ордонд бүжигчнээр ажлын гараагаа эхэлсэн. Аймгийн Соёлын ордон нь 1976 онд Хөгжимт драмын театр болон өргөжин зохион байгуулагдахад Лхагваажий нь тус театрын үндсэн уран бүтээлч болж, 30 гаруй жилийн турш (1961–1991) бүжигчнээр тасралтгүй ажиллаж, 1991 онд тэтгэвэртээ гарсан.

Ажиллах хугацаандаа бүжигчин мэргэжлийг мэргэжлийн түвшинд эзэмшиж, Монгол ардын бүжгийн өв санг түгээн дэлгэрүүлэхэд үнэтэй хувь нэмэр оруулсан. Тэрбээр зөвхөн тайзны уран бүтээлээр хязгаарлагдахгүй, сургууль, сум, төрийн байгууллага, хамт олнуудад ардын болон уламжлалт бүжиг зааж, нийт **700 гаруй хүнд** бүжгийн мэдлэг, ур чадварыг өвлүүлэн үлдээсэн нь түүний багш, сурган хүмүүжүүлэгчийн гавьяаг илтгэнэ.

Тэтгэвэрт гарсныхаа дараа, 1995 оноос эхлэн ардын урлагийн уран бүтээлд идэвхтэй оролцож, **хэл хуур, хоолойн лимбэ** зэрэг ардын язгуур хөгжмийг эзэмшин, ардын авьяастан, ардын уран сайханчийн түвшинд хүрч чадсан. Хоолойн лимбэ нь амьсгаа, хоолойн шахалт, дотоод тэсвэр шаардсан, хөөмийтэй дүйцэхүйц ховор нарийн ур чадвар бүхий өв бөгөөд Лхагваажий нь энэхүү өвийг жинхэнэ уламжлалт хэлбэрээр нь хадгалан авч яваа цөөн хүний нэг юм.

Тэрбээр:

- Ардын урлагийн их наадамд 10 гаруй удаа оролцож, алт, мөнгө, хүрэл медаль олонтоо хүртсэн
- 1968 онд Монголын Залуучууд, оюутны урлагийн III, их наадамд оролцож III, байр эзэлсэн
- 1986 онд Молдав улсад болсон олон улсын урлагийн арга хэмжээнд уламжлалт аман аялгуу хоолойн лимбэний төрлөөр
- 2003 онд Япон улсад урилгаар тоглолтод тус тус оролцсон
- Нүүдэлчин ардын урлагийн наадамд хоолойн лимбээр 3 удаа амжилттай оролцсон

- 1988 онд Монголын Эмэгтэйчүүдийн V их хуралд төлөөлөгчөөр сонгогдон оролцож байсан зэрэг нь түүний нийгэм, соёлын салбарт оруулсан хувь нэмрийг нотолно.
- Шавь сургалт бэлтгэсэн байдал: Сүүлийн 10 гаруй жилийн хугацаанд хоолойн лимбийн өвийг таслахгүй хадгалах, хойч үедээ уламжлуулах зорилгоор шавь бэлтгэх ажлыг идэвхтэй хийж байна. 2015 оноос Янжиндулам, Хишгээ, Нямбилэг гэсэн гурван шавьд анхлан хоолойн лимбэ зааж эхэлсэн бөгөөд эдгээр шавь нар нь өнөөдөр уг өвийг үргэлжлүүлэн өвлөж, наадамд тоглож байна. Одоогийн байдлаар түүний заавраар хоолойн лимбэ эзэмшсэн 10 орчим хүн байгаа бөгөөд Хилийн цэргийн Отгонтуяа зэрэг 6–7 хүнд давтан сургалт явуулсан байна. Тэрбээр “шавь маань цааш өөрийн шавийг төрүүлж байж өв жинхэнэ утгаараа уламжилна” хэмээн үзэж, уламжлалт арга барилаар сургалтаа явуулдаг. Ийнхүү Лхагваажий нь Монголын ардын бүжиг, хэл хуур, хоолойн лимбэ зэрэг ардын биет бус өвийн ховор төрлийг өндөр түвшинд эзэмшиж, олон арван жил тасралтгүй хадгалан хөгжүүлж, хойч үедээ өвлүүлж буй үнэтэй өвлөн уламжлагч тул “Шилдэг өвлөн уламжлагч” юм.

12.

№	Ажлын газрын нэр	Хугацаа /оноор/	Эрхэлсэн ажил албан тушаал
1.	Хөвсгөл аймгийн “Соёлын ордон”	1961-1976	Бүжигчин
2.	Хөвсгөл аймгийн “Хөгжимт драмын театр”	1976-1991	Бүжигчин

13. Урьд шагнагдаж байсан шагналууд:

№	Шагналын нэр	Хэдэн онд
1	Залуучууд оюутаны их наадамын хүрэл медаль	1968
2	Алдарт эхийн 2-р одон	1972
3	“Хөдөлмөрийн хүндэт” медаль	1981
4	Алтан гадас	1982
5	Монгол улсын “Соёлын тэргүүний ажилтан”	1986
6	Ардын урлагийн их наадам мөнгө медаль	2001
7	Ардын урлагийн их наадам алтан од медаль	2011
8	Ардын урлагийн их наадам хүрэл медаль	
9	Ардын хувьсгалын 70, 80, 90, 100 жилийн ойн медаль, Их Монгол улс байгуулагдсаны 800 жилийн ойн медаль	Түүхт ойн жилүүдэд
10	Бээжинд болсон Зүүн өмнөд азийн ахмадын урлагийн наадамд хүрэл цом	2012
11	Нүүдэлчин Монгол наадамд алтан медаль	2018

14. Шагнуулах үндэслэл: О.Лхагваажий нь хоолойн лимбэ хэмээх ардын биет бус өвийн нэн ховор төрлийг уламжлалт арга барилаар бүрэн эзэмшиж, олон арван жилийн турш тасралтгүй хадгалан хөгжүүлж буй онцгой өвлөн уламжлагч юм.

Аймгийн хэмжээнд түүний гүйцэтгэлтэй эн зэрэгцэх, гүйцэд дугаралт, амьсгааны зөв техниктэй хоолойн лимбэч өнөөдөр байхгүй бөгөөд улсын хэмжээнд уг өвийг эзэмшсэн хүний тоо маш цөөн байна. Хоолойн лимбэ нь амьсгаа, хоолойн шахалт, биеийн дотоод тэсвэр шаардсан, мартагдах эрсдэл өндөртэй тул яаралтай хамгаалах шаардлагатай соёлын өвд хамаарах онцлогтой. О.Лхагваажий нь уг өвийг зөвхөн өөрөө хадгалаад зогсохгүй, сүүлийн 10 гаруй жилийн хугацаанд шавь сургалт тогтмол явуулж, залуу үед өвлүүлэн уламжилж байна. Түүний шавь нар өнөөдөр уг өвийг үргэлжлүүлэн эзэмшиж буй нь Лхагваажийг “Соёлын биет бус өвийг үндэсний болон дэлхийн хэмжээнд сурталчлан таниулсан өвлөн уламжлагч” номинацид бүрэн нийцэх үндэслэл болно.

15. Ямар шагналаар шагнуулах санал: Соёлын биет бус өвийг үндэсний болон дэлхийн хэмжээнд сурталчлан таниулсан өвлөн уламжлагч

16. Хамт олны саналын хувь: 100 хувь

СОЁЛЫН БИЕТ БУС ӨВИЙН ӨВЛӨН УЛАМЖЛАГЧ
О.ЛХАГВААЖИЙГИЙН АЖИЛ БАЙДЛЫГ ТОДОРХОЙЛОЛТ

2025.12.22.

Мөрөн

УРАН БҮТЭЭЛ, МЭРГЭЖЛИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТОВЧООН:

О.Лхагваажий нь 1945 онд Хөвсгөл аймгийн Баянзүрх суманд төрсөн. Бага насандаа Охин гэдэг хүнд өргөгдөн өссөн бөгөөд 1954 онд сумын бага сургуулийн 4 дүгээр ангийг төгссөн. Үүний дараа хөдөө нутагт ээжийн хамт нэгдлийн мал маллаж ажиллаж байгаад 1960 оноос сумын уран сайханчийн үйл ажиллагаанд идэвхтэй оролцож эхэлсэн.

1961 оны 7 дугаар сард Ардын хувьсгалын 40 жил, аймгийн 30 жилийн ойн нэгдсэн тоглолтод Баянзүрх сумаас оролцож, уран бүтээлийн гараагаа өргөжүүлсэн. Улмаар 1961 оны 11 дүгээр сард 16 настайдаа Аймгийн Соёлын ордонд бүжигчнээр ажилд орж, УГЖ Лувсангомбо, Н.Базаржав нарын удирдлага дор мэргэжлийн бүжигчин, жүжигчний замналаа эхлүүлсэн.

Базаржав багш болон ахмад уран бүтээлчдээс бүжиг заалган, Соёлын ордны жинхэлсэн бүжигчин, жүжигчин болж, бүжигчин мэргэжлээрээ 30 гаруй жил тасралтгүй ажилласан. Энэ хугацаанд Монгол ардын болон орчин үеийн бүжгийн олон бүтээлийг сурч эзэмшин, тайзнаа амжилттай тоглосон.

Тухайлбал, МУГЖ Лувсангомбын дэглэсэн "Их цаатан буюу Анчин", "Буриад", "Алтан тариа", "Монгол", "Шагшуур", "Хэнгэрэгт", "Дэвүүрт", "Төвд" зэрэг 10 гаруй бүжиг, Н.Базаржав багшийн дэглэсэн "Саальчин", "Тэшүүрчин", "Үдэшлэгийн өмнө", "Хаврын уянга", "Цаатаны болзоо", "Төлчин", "Ишигчин хүү", "Залуус", "Зэлэн дээр" зэрэг 30 гаруй бүтээл, Бумаддоржийн "Залуусын болзоо", "Булгийн дэргэд", "Украйн", "Орос", "Цаатан залуус", "Адуучин", "Малчид", "Казак", "Баяд", "Саальчин охид" зэрэг 20 гаруй бүжгийг тайзнаа бүтээсэн.

Мөн бүжгийн багш Дамдинсүрэнгийн "Саальчин", "Эртний бүжиг", "Найрамдал залуус", "Сурагчдын тоглоом", "Наадамчид", "Малчид", сонгодог болон дует бүжгүүд, УГЗ Д.Чилхаажавын "Нутгийн уянга", "Монгол", "Торгууд", "Ойн иргэд", "Хэнгэрэгийн эгшиг", "Цаатаны тосгонд", "Бөөгийн бүжиг", "Сансрын бүжиг", "Тайгын аяз" зэрэг олон бүтээл, бүжигчин Хүрлээгийн дэглэсэн "Донын казах", "Хөвсгөлийн сует", "Жавхаалаг охид" зэрэг нийт 50 гаруй бүжгийг эзэмшин үзэгчдэд хүргэсэн. Түүнчлэн Ардын жүжигчин, Төрийн шагналт Сэвжид багш, Ардын багш Долгорсүрэн нарын дэглэсэн олон бүжгийг заалган сурч, тайзнаа амжилттай тоглосон.

Соёлын ордонд ажиллах хугацаандаа жил бүр 4 шинэ концерт бэлтгэн тоглож, өмнөх уран бүтээлүүдийг сэргээн олон удаагийн тоглолтод оролцож байв. Тухайн үед бүжигчин цөөн байсан тул драмын жүжиг, хор, чуулгын бүх төрлийн уран бүтээлд идэвхтэй оролцож ажилласан.

Драмын жүжгийн хувьд Ш.Цэрэнгийн "Будамшуу", Дашдооровын "Шуурганаар төөрөлдсөн" жүжгийн гол дүр улсын баатар Бор, Чимэдийн "Яндангийн дуу", Лодойн "Гэрэл", Д.Ойдовын "Далан худалч" жүжгийн Алимаа, Р.Сандагжавын "Алтан бөгжний хэрэг" жүжгийн Туяа, П.Хорлоогийн "Алтан үст охин", А.Шатяны

“Азарган бороо” жүжгийн гол болон туслах дүрүүдийг амжилттай бүтээж, мөн шог үзэгдлүүдэд тоглосон.

Дээрх бүх уран бүтээлүүд нь уран сайхны зөвлөлийн хяналт, үнэлгээг давж, чанарын шаардлага хангасан бүтээлүүд байсан. Хөгжимт драмын театр, Соёлын ордны уран бүтээлчийн хувьд төрөлжсөн уран бүтээлээс гадна хөдөө орон нутагт урлагийн бригадын үйлчилгээ үзүүлэх ажлыг тогтмол хийж, жил бүр 2–3 удаа малчид, тариаланчид, төлчдийн уулзалт, зөвлөгөөнд оролцон тоглолт хийж байв.

Өөрийн аймгийн 21 сум төдийгүй бусад аймгуудад жилд 1–2 удаа, 45 хоногийн хугацаатай бригад явж, нийт 18 аймаг болон тэдгээрийн сумдын 60 гаруй хувьд нь уран бүтээлээ толилуулсан нь түүний ажлын гүйцэтгэлийн гол үзүүлэлт болж байв.

АЖИЛ МЭРГЭЖИЛ, НИЙГМИЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТОДОРХОЙЛОЛТ:

Ажиллах хугацаандаа өөрийн боловсрол, мэргэжлийн ур чадварыг тасралтгүй дээшлүүлэхэд анхаарч, оройн сургуулиар суралцан 7 дугаар ангийн боловсрол эзэмшсэн бөгөөд урлагийн мэдлэг, чадвараа тогтмол нэмэгдүүлж, 3 жил тутамд мэргэжлийн шалгалтад орж “сайн” үнэлгээ авч байсан.

Бүжгийн ангийн ахлагчаар 20 гаруй жил ажиллаж, хамт олноо мэргэжлийн ур чадвар, сахилга зохион байгуулалтаар манлайлан удирдаж, анги хамт олноо тогтмол тэргүүний анги байлгахын төлөө уйгагүй хөдөлмөрлөсөн. Түүний удирдсан Хөвсгөлийн бүжгийн анги нь байгууллагын болон улсын хэмжээнд удаа дараа сайшаагдаж, улсын чанартай томоохон уралдаан, наадмаас тэргүүн байр эзэлж байв.

1961 оноос хойших хөдөлмөрийн хугацаандаа нэг удаа Ардын Их Хурлын депутатаар сонгогдон ажиллаж, нийгмийн идэвхтэй манлайлагч байсныг илтгэн харуулсан. Мөн соёлын системийн аварга, байгууллагын аваргаар олон удаа шалгарч байв.

1973 онд Улаанбаатар хотноо болсон Социалист уралдааны түрүүлэгчдийн чуулга уулзалтад, 1985 онд Монголын эмэгтэйчүүдийн V их хуралд соёлын байгууллагыг төлөөлөн оролцсон. Түүнчлэн хөрш Буриад улсын Эрхүү хот болон Түнхэн аймагт нийт 5 удаагийн тоглолтод оролцож, Хөвсгөл аймгийн урлаг, соёлыг сурталчлан таниулах ажилд идэвхтэй хувь нэмэр оруулсан.

1986 онд Молдов улсад зохион байгуулагдсан “Монголын соёлын өдрүүд”-ийн арга хэмжээнд Хөвсгөл аймгийн Хөгжимт драмын театрын бүжгийн анги бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ оролцон Молдавын олон хотод амжилттай тоглож, энэхүү тоглолтуудад өөрийн хариуцсан үүргийг нэр төртэйгөөр гүйцэтгэсэн.

Соёлын ордноос Хөгжимт драмын театр болтлоо нийт 30 жилийн хугацаанд тасралтгүй ажиллаж, мэргэжлийн уран бүтээлчийн үүргээ өндөр түвшинд гүйцэтгэсэн.

ТЭТГЭВЭРТ ГАРСНЫ ДАРААХ УРАН БҮТЭЭЛ, СУРГАЛТЫН АЖИЛ:

1991 онд өндөр насны тэтгэвэрт гарснаас хойш уран бүтээл, сургалт, хүмүүжлийн ажлаа орхилгүй, цэцэрлэг, сургууль, сум, байгууллага, уран сайханчид болон авьяастнуудад бүжиг зааж сургах ажилд идэвхтэй оролцож, давхардсан тоогоор 600–700 гаруй хүнд бүжгийн мэдлэг, ур чадвар эзэмшүүлсэн.

Аймгийн 21 сум, байгууллагуудын ой, түүхэн тэмдэглэлт арга хэмжээ, ойн концертод зориулан олон бүжгийг шинээр дэглэн тоглуулж байсан. Үүнд цэцэрлэг, сумдын буман хонины баяр, сургуулиудын ой, тухайлбал Цагаан-Уул, Ханх, Баянзүрх, Их-Уул сумдын сургуулиуд, Мөрөн сумын сургууль, цэцэрлэгүүдийн ойн концертод бэлтгэл ханган ажилласан. Мөн Хөгжимт драмын театрын залуу уран бүтээлчдэд бүжиг зааж сурган, залгамж халааг бэлтгэх ажилд онцгой анхаарч ажилласан.

ЯЗГУУР УРЛАГИЙН ӨВЛӨН УЛАМЖЛАЛ, ОЛОН УЛСЫН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

1991 онд тэтгэвэрт гарсан ч уран бүтээлээ үргэлжлүүлэн цэцэрлэг, сургууль, "Яргуй" наадам, ахмад настнуудад бүжиг зааж сургасаар ирсэн. 1995 оноос эхлэн ардын язгуур урлагт хүч сорьж, өөрийн бие даасан оролдлогоор хоолойн лимбэ, хэл хуур сурч, язгуур урлагийн төрөл зүйлсийг хөгжүүлэн түгээн дэлгэрүүлэхэд анхаарч ажилласан.

Ардын урлагийн их наадамд 2 удаа, "Нүүдэлчин монгол" наадамд 3 удаа оролцож алт, мөнгөн шагнал хүртсэн. Хоолойн лимбээр 6 шавь бэлтгэн сургасан бөгөөд шавь нар нь амжилттай суралцаж, цаашид өвлөн уламжлуулах үйлсэд оролцож байна. 2003 онд 4 хүний бүрэлдэхүүнтэй урилгаар гадаадын олон хотод тоглолт хийж, Хөвсгөлийн язгуур урлагийг сурталчлахад хоолойн лимбээр оролцон үзэгчдээс өндөр үнэлгээ авсан. Мөн Бээжин хотод зохион байгуулагдсан "Зүүн Өмнөд Азийн ахмад настны олон улсын фестиваль"-д Монгол Улсаа төлөөлөн оролцож, хоолойн лимбээр тоглон, БНХАУ-ын ахмадын байгууллагын тэргүүн зэргийн хүрэл цомоор шагнуулсан.

АВСАН ГАВЬЯА ШАГНАЛУУД:

- 1968 онд Монголын залуучууд оюутны 3 дугаар наадмаас Хүрэл медаль
- 1971 онд Хөдөлмөрийн хүндэт медаль
- 1972 онд Алдарт эхийн 2 дугаар одон
- 1981 онд Алтан гадас одон
- 1986 онд Соёлын тэргүүний ажилтан цол тэмдэг
- Ажиллаж амьдрах хугацаанд социалист уралдааны 5,6-р таван жилийн гавшгайч
- Ардын хувьсгалын 60,70,80,90,100-н жилийн ойн медалиудаар тус тус шагнагдаж байсан.
-

ШАГНУУЛАХ ҮНДЭСЛЭЛ:

Охин овогтой Лхагваажий нь Соёл урлагийн байгууллагад тасралтгүй 61 жил ажиллаж байгаа бөгөөд ардын уламжлалт язгуур урлагийн их өвийг өвлөн уламжлуулах ажилд хүчин зүтгэж яваа ховорхон хүмүүсийн нэг юм. Тэрээр язгуур урлагийн их өв хоолойн лимбийг өвлөн уламжлагч бөгөөд түүний хийж бүтээсэн ажил, хөдөлмөрийг үнэлж Соёлын биет бус өвийг үндэсний болон дэлхийн хэмжээнд сурталчлан таниулсан өвлөн уламжлагчаар шалгаруулах хүсэлт гарган тодорхойлов.

СОЁЛ УРЛАГ, АЯЛАЛ ЖУУЛЧЛАЛ, ЗАЛУУЧУУДЫН
ГАЗРЫН ДАРГА Л.БАТЦЭЦЭГ

МОНГОЛ УЛСЫН СОЁЛЫН БИЕТ БУС ӨВ,
ТҮҮНИЙГ ӨВЛӨН УЛАМЖЛАГЧИЙН БҮРТГЭЛ

УБМС-ийн дугаар _____

Аймаг, Нийслэл	БМС-ийн дугаар: 09
Сум, Дүүрэг	БМС-ийн дугаар: 09

Соёлын биет бус өвийн тухайн илэрхийллийн нэр _____

Өвлөн уламжлагчийн мэдээлэл

Овог	Маан
Эцэг(эх)-ийн нэр	Батцэцэгч
Өөрийн нэр	Инжигдугач
Хүйс	Ин
Яс үндэс	Монгол
Төрсөн он сар өдөр	1998.06.12
РД	РП 98061201
Үндсэн захиргаа	Морон
Оршин суугаа хаяг	13-59-9
Мэргэжил	Балет
Боловсрол	Дээд
Эрхэлж буй ажил	ЕБС - Балет

Хуучнаар аль аймаг, хошуу	Сайн ноён хан аймаг, Дэлгэр их уулын хошуу
Алдар цол, гавъяа шагнал	Данхчир.
Холбоо барих гар утас, гэрийн болон ажлын утас	89333397
Шилжилт хөдөлгөөн (шилжиж суурьшсан хаяг)	Чирб.

Тухайн хүний өвлөсөн биет бус өвийн мэдээлэл

Ангилал	Эх хэл болон аман Уламжлал, илэрхийллүүд	Ардын язгуур урлаг	Үндэсний уламжлалт зан үйл, ёслол, баяр наадам	Байгалийн болон сав ертөнцийн тухай мэдлэг, заншил, уламжлалт арга технологи	Ардын уламжлалт гар урлал	Бусад
Голлох өвийн төрөл		Хөдөлмөрийн шийдэ				
Ур чадвар (онц, сайн, дунд)		Онц				
Дагалдах өвийн төрөл		Ардын хөгжмөө				
Ур чадвар (онц, сайн, дунд)		Онц				

Өвийн тухай мэдээлэл

Өвийн холбогдолтой домог, хууч яриа, түүх

Анх 10 жил байхдаа ардын язгуур урлагийн хөгжмөө ардын хөгжмөөр хөгжмөөр байсан. О. Хайвааншиг бие маань хөдөлмөрийн шийдэ сурах чадвартай 3 хүрээ шалгаруулж авсан 1-н байсан. Хөдөлмөрийн шийдэ заамагт анх ардын урлагийн төрлөөр яваж 10 гаруй жил байсан. Анх 7 үрэгдэл хөгжмөөр хөгжмөөр 6 хүрээ хөдөлмөрийн шийдэ зааж суралт байсан.

Хэзээ, хэнээс сурсан (хэд дэх үеийн өвлөн уламжлагч)

Ардын өвлөн уламжлагч О. Хайвааншиг бие маань 2010 онд сурсан.

Нарийн арга барилтай, хөдөлгөөн хайрлах шаардлагатай дээд онцлог дүүгээрээ. Хөдөлгөөн хайрлах байдал хэрэгтэй. Төвөгнийг хичиргээ, урууныг хичиргээ авал нугаагаар гаргана.

Тархац:

Монгол Чисал хөдөлгөөн мийддэг хүн их хэвэр 10-д хүн биедээ гэнэ шийснэ. Мийддэг хүнээ залуучуудад зааж ургахыг зориулдаг.

Өвийн онцлог шинж (одоогийн байдал, хамгаалах арга зам)

Дээд онцлог дүүгээрээ. Өвөрмөц дуу авал гаргаж мийддэг.

Тухайн өвийн хамгаалалтын байдал

ЮНЕСКО-гийн түвшинд	байхгүй
Үндэсний түвшинд	байхгүй
Орон нутгийн түвшинд	байхгүй

Бусад:

Ардын язгуур уриалын бичиг
баримт. Энэ шийдвэр хэргийн
мэвч үргэлж хэргийн баримт бичиг

Хавсралт материалын тэмдэглэл:

Бүртгэсэн:

Б. Болорсанаа
/Овог, нэр/

Ховсгор ажилсан БУАНЗГ-ын хэргийн баримт
/Албан газар, албан тушаал/

/2025 оны 08 сарын 10 -ны өдөр/

Байгууллага, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэл, улсын нэгдсэн (доогуур зур) бүртгэл-мэдээллийн санд хадгалагдаж байгаа:

Д/д	Нэр төрөл	Тоо ширхэг	Хадгаламжийн дугаар
1	Гэрэл зураг	4	
2	Негатив хальс		
3	Дуу, дүрс бичлэгийн хуурцаг	1	
4	CD/DVD/BD	2	
5	Архив, ном, хэвлэлийн баримт		
6	Бусад		

Бүрдүүлэлт хийсэн:

Б. Анхсүхууд
/Овог, нэр/

"Ажлаас" ЕБС-ын хэргийн баримт
/Албан газар, албан тушаал/

/20... оны ... сарын ... -ны өдөр/

Тайлбар: Бүртгэлийн маягтад тухайн соёлын биет бус өвтэй холбогдолтой мэдээллийг нэмэлт хуудсанд бичиж хавсаргаж болно.

МОНГОЛ УЛСЫН СОЁЛЫН БИЕТ БУС ӨВ,
ТҮҮНИЙГ ӨВЛӨН УЛАМЖЛАГЧИЙН БҮРТГЭЛ

УБМС-ийн дугаар _____

Аймаг, Нийслэл	БМС-ийн дугаар: 08
Сум, Дүүрэг	БМС-ийн дугаар: 08

Соёлын биет бус өвийн тухайн илэрхийллийн нэр _____

Өвлөн уламжлагчийн мэдээлэл

Овог	Морин
Эцэг(эх)-ийн нэр	Ватцэцун
Өөрийн нэр	Кенбуяа
Хүйс	Эн
Яс үндэс	Хотмайд
Төрсөн он сар өдөр	1997.03.02
РД	РБ 97030207
Үндсэн захиргаа	Морон
Оршин суугаа хаяг	13-59-09
Мэргэжил	Багш
Боловсрол	бээг
Эрхэлж буй ажил	ЭБС-Багш

Хуучнаар аль аймаг, хошуу	Сэлэнгэ аймгийн сум, Дэлгэр их уулын хошуу.
Алдар цол, гавъяа шагнал	Дайхуур
Холбоо барих гар утас, гэрийн болон ажлын утас	95115245
Шилжилт хөдөлгөөн (шилжиж суурьшсан хаяг)	Чулу

Тухайн хүний өвлөсөн биет бус өвийн мэдээлэл

Ангилал	Эх хэл болон аман Уламжлал, илэрхийллүүд	Ардын язгуур урлаг	Үндэсний уламжлалт зан үйл, ёслол, баяр наадам	Байгалийн болон сав ертөнцийн тухай мэдлэг, заншил, уламжлалт арга технологи	Ардын уламжлалт гар урлал	Бусад
Голлох өвийн төрөл		Хосойн мийбэ.				
Ур чадвар (онц, сайн, дунд)		Өнөз				
Дагалдах өвийн төрөл		Ардын Хошион.				
Ур чадвар (онц, сайн, дунд)		Өнөз				

Өвийн тухай мэдээлэл

Өвийн холбогдолтой домог, хууч яриа, түүх

Ю хөмөз байхдаа ардын язгуур урлаг сонирхон
хичээллэдэг байсан. О. Хайваанжий байх 3 хүүхэд
шаларуулаа авсан нь нь ба байв. Хосойн
мийбэ заагааг ардын язгуур урлагаар
хичээллэсэн. Энэ тиймээр мэргэшил
сурсан.

Хэзээ, хэнээс сурсан (хэд дэх үеийн өвлөн уламжлагч)

2010 онд ардын өвлөн уламжлагч О. Хайваанжий
багшаас сурсан.

Холбогдох зан үйл (ямар байдал, ёс журмаар гүйцэтгэдэг)

Дуутин хүнийг илш арга барилтай, их онцор нэрлэн онцор дууддаг. Хөдөлгөөн их галтай байгааг шаардлагатай. Хөдөлгөөн тусгай их аявгаа шаарддаг. Мөн төвөгшөөн шигшрээ, уруулын шигшрээ авна нугалаа гаргана. Үрэг санаа 10 гаруй дууддаг.

Тархац:

хөдөлгөөн айнарт хөдөлгөөн шигшрээ дууддаг
2 онцор хөдөлгөөн байна. Их хүрээ шигшрээ
3-4 хөдөлгөөн шигшрээ дууддаг нэр байна.

Өвийн онцлог шинж (одоогийн байдал, хамгаалах арга зам)

Машин нэрлэн онцор дууддаг. Мэргэжлээр
хөдөлгөөн ба гэгэ онцор дууддаг.
Өвөрмөц, дуу авна гэрэлдээ онцлогтой

Тухайн өвийн хамгаалалтын байдал

ЮНЕСКО-гийн түвшинд	байхгүй
Үндэсний түвшинд	байхгүй
Орон нутгийн түвшинд	байхгүй

Бусад:

О. Ивандорж бичиг баримт
мэргэжлийн сургалт нь Ардын элчид
сургалт сонирхож үндэс болсон.

Хавсралт материалын тэмдэглэл:

Бүртгэсэн:

О. Ивандорж
/Овог, нэр/

Ховсгол шийдэл СЗАНЗГ-н шийдэл
/Албан газар, албан тушаал/

2025 оны 08 сарын 10-ны өдөр/

Байгууллага, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэл, улсын нэгдсэн (доогуур зур) бүртгэл-мэдээллийн
санд хадгалагдаж байгаа:

Д/д	Нэр төрөл	Тоо ширхэг	Хадгаламжийн дугаар
1	Гэрэл зураг	10	
2	Негатив хальс		
3	Дуу, дүрс бичлэгийн хуурцаг	2	
4	CD/DVD/BD	2	
5	Архив, ном, хэвлэлийн баримт		
6	Бусад		

1000

Бүрдүүлэлт хийсэн:

О. Ивандорж
/Овог, нэр/

Хувилгаа
/Албан газар, албан тушаал/

2025 оны 08 сарын 10-ны өдөр/

Тайлбар: Бүртгэлийн маягтад тухайн соёлын биет бус өвтэй холбогдолтой мэдээллийг нэмэлт хуудсанд бичиж
хавсаргаж болно.

**МОНГОЛ УЛСЫН СОЁЛЫН БИЕТ БУС ӨВ,
ТҮҮНИЙГ ӨВЛӨН УЛАМЖЛАГЧИЙН БҮРТГЭЛ**

УБМС-ийн дугаар _____

Аймаг, Нийслэл: Хөвсгөл аймаг	БМС-ийн дугаар:02
Сум, Дүүрэг Мөрөн сум	БМС-ийн дугаар:02

Соёлын биет бус өвийн тухайн илэрхийллийн нэр: Ардын язгуур урлаг

Овог	Илжгэн	
Эцэг(эх)-ийн нэр	Охин	
Өөрийн нэр	Лхагваажий	
Хүйс	эм	
Яс үндэс	Дархад	
Төрсөн он сар өдөр	1946.03.08	
РД	РЭ45030808	
Үндсэн захиргаа	Хөвсгөл аймаг Баянзүрх сум	
Оршин суугаа хаяг	Мөрөн сум 2-р баг 1-р гудамж 2 тоот	
Мэргэжил	Жүжигчин	
Боловсрол	Бүрэн бус дунд	
Эрхэлж буй ажил	Тэтгэвэрт	

Хуучнаар аль аймаг, хошуу	Сайн ноён хан аймгийн Дэлгэр их уулын хошуу
Алдар цол, гавъяа шагнал	1981 онд Хөдөлмөрийн хүндэт медаль 1982 онд Алтан гадас одон 1986 онд Соёлын тэргүүний ажилтан 1968 Залуучууд оюутаны их наадамын хүрэл медаль 1972 онд Алдарт эхийн 2-р одон 2001 онд Ардын урлагийн их наадмийн мөнгөн медаль 2003 онд япон улсад язгуур урлагийн тоглолтоо хийсэн. 2011 онд ардын урлагийн их наадмийн алтан од медаль 2012 онд Бээжинд болсон Зүүн өмнөд азийн ахмадын урлагийн наадамд хүрэл цом Ардын хувьсгалын 60,70,90 жилийн ойн медалууд 2018 онд Нүүдэлчин Монгол наадамд алтан медаль
Холбоо барих гар утас, гэрийн болон ажлын утас	88386884
Шилжилт хөдөлгөөн (шилжиж суурьшсан хаяг)	Мөрөн сум 2.1.2

Тухайн хүний өвлөсөн биет бус өвийн мэдээлэл

Ангилал	Эх хэл болон аман Уламжлал, илэрхийллүүд	Ардын язгуур урлаг	Үндэсний уламжлалт зан үйл, ёслол, баяр наадам	Байгалийн болон сав ертөнцийн тухай мэдлэг, заншил, уламжлалт арга технологи	Ардын уламжлалт гар урлал	Бусад
Голлох өвийн төрөл		Хоолойн лимбэ				
Ур чадвар (онц, сайн, дунд)		Онц				
Дагалдах өвийн төрөл		Төмөр хэл хуур			Эсгий урлал	
Ур чадвар (онц, сайн, дунд)		Онц			онц	

Өвийн тухай мэдээлэл

Өвийн холбогдолтой домог, хууч яриа, түүх

Би дархад хүн байгалийн сайханд хүүхэд насаа малын бэлчирт өнгөрөөсөн хүн.Тиймээс малд явахдаа дуулж,исгэрч,явлаа хүүхэд насандаа.Манай дархадууд дуу хуур ихтэй дуучин ард түмэн байгалийн сайхандаа дуулдаг.Тиймээс хүүхэд багачуудгүй дуу аялан өсдөг тэр нь надад нөлөөлсөн.Би 1953 онд Баянзүрх сумын бага сургуульд ороод 1957 онд 4-р анги төгсөөд 1960 он хүртэл хөдөө малчин байсан.1961 онд Ардын хувьсгалын 40 жил аймаг байгуулагдсны 30 жилийн ойгоор манай аймгийн сумдаас уран сайханчид орж ирж аймагт нэгдсэн концерт болж түүнд би Баянзүрх сумаас ирж оролцсон.1961 оны 10.14-нд Аймгийн соёлын ордонд бүжигчнээр орж,удаа дараагийн улсын шалгалтанд орж улсын мэргэжлийн жүжигчин болоод Хөвсгөл аймгийн Соёлын ордон,улмаар ХДТ-т бүжигчны мэргэжлээр 30-н жил ажиллаад 1991 онд тэтгэвэрт гарсан.Түүнээс хойш ардын язгуур урлаг сонирхож, удаа дараагийн урлагийн үзлэгт оролцсон. Манай нутгийнхан их нарийн чанга хадааж дуулдаг зон олон билээ.Тэрнээс олж сонссон зүйл их нөлөөлсөн.1959 онд манай Аймгийн Соёлын ордон УБ-хотод соёл урлагийн 10 хоног хийсэн юм билээ.Тэгэхэд тэр концертэнд Тэс нутгийн ардын дуу "Жаран цагаан хонь" дууг хөгжимгүй найрал дуу дуулж оролцсон байдаг.Түүний дунд Түнэл сумын харьяат Даваа гэдэг эмэгтэй хоолойгоороо лимбэдэж аяласан дууг би сонссон юмаа.Түүнээс хойш би түүнийг дуурайж аялаж эхэлсэн түүнээс улбаалан өнөөг хүртэл 10 гаруй жил бие даан сурч аялж эхэлсэн.Би тэтгэвэрт гарчихаад Улаан загалмайн хороонд түр ажиллаж байхдаа сурталчилгааны ажлаар хөдөө суманд концерт тоглох болоод номер дутагдахаар нь хамт ажмллаж байсан хүмүүсийн зөвлөсны дагуу концертэнд аялаж анх үзэгчдын өмнө гарч дуулсан.Түүнээс хойш 10 гаруй жил дуулж байна.

Хэл хуур: Хэл хуур эрт дээр үеэс уламжлагдаж ирсэн бөөгийн онгод дууддаг хэрэгсэл юм.Үүнийг ард түмэн янз бүрээр хэрэглэсээр ирсэн.Би бол хуурийг багаасаа мэднэ.Одоо 5-6 жилийн өмнөөс Хүрэл-очир гэдэг хүнээс заалгаж сурсан.Тэгэхдээ би төгс сайн сураагүй дунд зэрэг сурсан. Би энэ хуураараа тоглохдоо Дархад ардын богино аятай дуунуудыг оруулж дуугаргадаг.

Ясан товшуур:Би хүмүүс модоор тоглож байхыг нь харсан.Тэгэхдээ малын ясыг ашиглаад хөндий болгож байгаад тогловол үндэсний маягтай юм болов уу? Гэж бодож тоглосон.энэ нь болж байгаа.мөн хавтгай чулууг ч гэсэн мөн амны хайрцаг ашиглан ясиай ижил дуу авиа гаргаж тоглож болж байгаа.

Эсгий урлал:Малын ноосоор манай монголчууд эрт дээр үеэс эсгийгээр хийсэн зүйлыг ахуй амьдралдаа ашигласаар ирсэн. Үүнийг өөрсдөө гар аргаар хувцас, гэрийн эсгий бүх л зүйлдээ техник оролгүйгээр хийж өөрсдийн хүчээр хийж ирсэн.

Би орчин үед бага зэрэг техник хэрэгсэл оруулж, эсгий урлал хийж, байгаа. Хүний хэрэгцээнд тохирсон ахуйн хэрэглэл, хүрэм, оймс, гутал, улавч, малгай, бэлэг дурсгалын зүйл, уут сав, цүнх зэрэг олон төрлийн зүйлийг хийж зах зээлд гаргадаг. Амьдрал ахуйдаа ашигладаг. 2006 оноос эсгий урлалыг сонирхож, хийж ирсэн.

Талбай шарга

Талбай шаргын тал нь хоё
Ташхай хаанаас байхав хоё
Та нарын хэлсэн үгэнд нь
Ташаа хаанаас байхав хоё

Бүгчим шаогын талд нь
Бүдрээ хаанаас байх вэ хоё
Бүгдээрээ хэлсэн үгэнд нь хоё
Буруу хаанаас байх вэ?хоё

Цээлийн шувуу

Цээлийн шувуу шуугиал байна
Цэцэрлэгийн багачууд санагдаал байна.
Нуурын шувуу шаагиал байна
Нутгийн багачуул санагдаал байна.

Гунан хар

Гунанхан гунанхан хар нээ
Гуян дээрээ дарсан тамгатай даа
Гуян дээр нь дарсан тамга нь
Гурвалжин маягын хэлбэртэй дээ

Тайган тайган хар нь
Ташаан дээр дарсан тамгатай даа
Ташаан дээр дарсан тамга нь
Таван хошуу хэлбэртэйдээ

Дэгрэн саарал

Дэгрэн саарлын дэлээр нь
Дээлий л томж чадахууч хоё
Дэмий ингэж явахаараа
Дэргэд минь байдаг ч болоосойч хоё

Ардаг саарлын дэлээр нь хоё
Аргамжаа томж л чадахууч хоё
Аль ч үгүй ингэж явахаараа
Амраг минь болдог ч болоосойч хоё

Хотгор саарлын дэлээр нь хоё
Хошлон томж л чадахууч хоё
Хоёрын хооронд явахаараа
Хонгор минь болдог ч болоосойч хоё

Хэзээ, хэнээс сурсан (хэд дэх үеийн өвлөн уламжлагч)

1960 аад оноос сонсож сурсан.Түнэл сумын Даваа гэдэг эмэгтэйгээс анх сонсож сурсан.

2 дахь өвийн өвлөгч

Эсгий урлал: Эсгий урлалын сургалтанд сууж түүнээс хойш идэвхитэй сонирхон хийж эхэлсэн.

Холбогдох зан үйл (ямар байдал, ёс журмаар гүйцэтгэдэг)

Дуучин хүний ижил арга барилтай гэхдээ их нарийн өнгөөр дуулдаг учир хоолой их амархан цуцдаг.Хоолойгоо их ариг гамтай байлгах шаардлагатай. Хөөмэйтэй төстэй их амьсгаа шаарддаг. Хөөмэй бүдүүн дуугардаг бол миний өнгө нарийн дуугардагаараа ялгаатай.

Мөн төвөнхний чичиргээ , уруулын чичиргээгээр авиа нугалаа гаргана.

Урын сандаа дархад ардын богино аятай 10-аад дуу, урт аятай 5-6-н дуу, Монгол ардын 3-4 дуу аялана, Хотгойд ардын уртын дуунаас 3-4-ыг аялана жишээ нь Тосонгийн орой,жаран цагаан хонь,цээлийн шувуу,Дэлтэй цэнхэр гм,Монгол ардын Гунан хар,Гоожинаа гм

1.Дархад ардын

Дэгрэн саарал

Дунд тоом

Зөөлөнгийн арын мод

Талбай шарга

Далийн цэцэг гм 20-иод дуу аяладаг.Ардын дууг нь ер нь аялаж болохоор байдаг.

Хэл хуур:Бөөгийн онгод дууддаг хэрэгсэл юм. Хоёр шүдний хооронд амандаа барьж нэг хуруугаар хуурныхаа гол хэлийг доргиож, амны хөндийн авиатай хослуулан дууны авиа гаргана.

Ясан товшуур: Амны хөндийн авиатай хосолж гараараа тогшисон дуутай нийлж дууны авиа гарна.Энэ нь нийлмэл бүтэц бүхий тогшуур юм.

Тархац:

Хөвсгөл аймагт эгүүр сумаас өндөр настай нэгэн эмэгтэй ирж дуулсан.
Мөрөн суманд 30 гаруй насны нэг залуу дуулдаг гэж надад хэлсэн

Энэ төрлөөр Өвөрхангай аймгийн Цэрэннадмид гэдэг эрэгтэй настай хүн их гоё дуугарч ардын урлагийн наадамд оролцож олон медаль авсан хүн бий.

Мөн Өмнөговь аймагт нэг настай эмэгтэй урлагийн үзлэгт оролцож байсаныг би харсан.

Хэл хуур,тогшуурыг монгол орны хаа сайгүй хийж,хэрэглэж байгаа.

Өвийн онцлог шинж (одоогийн байдал, хамгаалах арга зам)

Лимбэ хөгжимтэй адил нарийн өнгөнд дуугардаг учраас хоолойн лимбэ гэж нэрлэж байгаа.Мэргэжлийн хэлээр бол дээд өнгөнд дуугардаг.

Одоогийн байдлаар мэргэжлийн хүмүүс судалж олж, хөгжүүлж хайрлаж байгаа зүйл байхгүй. Хамгаалах арга хэлбэр нь шавь сургалтаар боломжийн хүнийг олж сургаж зааж болох болов уу? Гэхдээ сурахад их хэцүү байгалаас заяасан эв байна уу даа гэж би боддог. Ямарч сайхан дуулдаг хүмүүс дуулах гээд чаддаггүй юм билээ. Дуучин хүний хоолойнд их ядаргаатай учир дуучид хоолойгоо гамнаад нарийн хашгирч дуугарах сонирхолгүй болов уу гэж би бодддог юм. Хүн болгон хөөмэйлж чаддаггүйтэй адил хоолойн лимбэ мөн түүнтэй адил болов уу гэж би боддог.

Хэл хуур: Өвөрмөц дуу авиа гаргадагаараа онцлог юм. Төмөр хэл хуурыг урлахдаа бас хөгжмийн мэдрэмжтэй хүн урлавал, их гоё дуутай болдог. Мэдрэмж муутай хүн хийвэл жаахан дуу авиа нь хүнд сонсогдохдоо аялгуу авиа муутай байдаг.

Тухайн өвийн хамгаалалтын байдал

ЮНЕСКО-гийн түвшинд	Байхгүй

Үндэсний түвшинд	Байхгүй
Орон нутгийн түвшинд	Байхгүй
Бусад: Өөрийн билэг авьяасаараа сурсан.	
Хавсралт материалын тэмдэглэл: Зураг 53 ш Клип 1 ш Дуу 12 ш	

Бүртгэсэн:

БСУГ-ын Соёлын өвийн мэргэжилтэн Х.Баасансүрэн

/Овог, нэр/

/Албан газар, албан тушаал/

/2021 оны 12 сарын 23 -ны өдөр/

Байгууллага, сум, дүүрэг, аймаг, нийслэл, улсын нэгдсэн (доогуур зур) бүртгэл-мэдээллийн санд хадгалагдаж байгаа:

Д/д	Нэр төрөл	Тоо ширхэг	Хадгаламжийн дугаар
1	Гэрэл зураг	53ш	
2	Негатив хальс		
3	Дуу, дүрс бичлэгийн хуурцаг	12 ш	
4	CD/DVD/BD	1ш	
5	Архив, ном, хэвлэлийн баримт		
6	Бусад		

Бүрдүүлэлт хийсэн:

Охин овогтой Лхагваажий
/Овог, нэр/

Тэтгэвэрт
/Албан газар, албан тушаал/

/2021 оны 12 сарын 23 -ны өдөр/

О.Лхагваажий гэрэл зураг танилцуулгаас

Бээжинд болсон Зүүн өмнөд азийн ахмадын
урлагийн наадамд хүрэл цом авсан үеийн гэрэл
зураг 2012 он

Ардын урлагийн их наадамд Алтан од медаль
авсан гэрэл зураг 2001 он

Япон улсад язгуур урлагийн тоглолтод
урилгаар оролцов 2003 он

Нүүдэлчин дэлхийн өвийн фестивалд 4 удаа
амжилттай оролцож шилдэг өвлөн
уламжлагчаар шалгарсан.

Молдав улсад язгуур урлагийн тоглолтод
урилгаар оролцсон 1986 он

“Содура” УСК-2015
 “Медальгүй хүргэн” УСК
 2025 онд гол болон туслах
 дүр бүтээсэн